

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (első tanács)

2006. március 23.*

A C-465/04. sz. ügyben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Corte suprema di cassazione (Olaszország) a Bírósághoz 2004. november 3-án érkezett 2004. június 11-i határozatával terjesztett elő az előtte

a **Honyvem Informazioni Commerciali Srl**

és

Mariella De Zotti

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (első tanács),

tagjai: P. Jann tanácselnök, K. Schiemann, K. Lenaerts, Juhász E. bírák és E. Levits (előadó) bíró,

* Az eljárás nyelve: olasz.

főtanácsnok: M. Poiares Maduro,
hivatalvezető: R. Grass,

tekintettel az írásbeli szakaszra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

- a Honyvem Informazioni Commerciali Srl képviseletében G. Prosperetti és C. del Pennino avvocati,
- M. De Zotti képviseletében F. Toffoletto avvocato,
- az Európai Közösségek Bizottsága képviseletében E. Traversa, meghatalmazotti minőségben, segítője: G. Belotti avvocato,

a főtanácsnok indítványának a 2005. október 25-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

- 1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv (HL L 382., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 1. kötet, 177. o., a továbbiakban: irányelv) értelmezésére irányul.

- 2 E kérelmet a Honyvem informazioni commerciali Srl (a továbbiakban: Honyvem) és M. De Zotti között, az M. De Zottit szerződésének e társaság általi felmondása folytán megillető szerződés megszűnése miatti kártalanítás összege miatt folyamatban lévő eljárásban terjesztették elő.

Jogi háttér

A közösségi szabályozás

- 3 Az irányelv 17. cikke ekként rendelkezik:

„(1) A tagállamok kötelesek megtenni a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a kereskedelmi ügynök az ügynöki szerződés megszűnése után a (2) bekezdés rendelkezéseivel összhangban kártalanítást kapjon, vagy a (3) bekezdés rendelkezéseivel összhangban kárát megtérítsék.

(2) a) A kereskedelmi ügynök akkor és olyan mértékben jogosult kártalanításra, ha

- a megbízónak új vevőket szerzett, vagy a már meglévő vevőkkel az üzlet nagyságrendjét jelentős mértékben növelte, és a megbízó az e vevőkkel folytatott üzletből továbbra is jelentős haszonra tesz szert, és

- ezen kártalanítás kifizetése, figyelembe véve az eset összes körülményeit, méltányos, különös tekintettel arra a jutalékra, amelytől a kereskedelmi ügynök az ilyen vevőkkel kötött üzletekkel kapcsolatban esett el [helyesen: kötött ügyletekkel kapcsolatban elesik]. A tagállamok az ilyen körülményekre vonatkozóan úgy is rendelkezhetnek, hogy azok magukban foglalják a 20. cikk szerinti kereskedelmi korlátozó záradék alkalmazását.

- b) A kártalanítás mértéke nem haladhatja meg a kereskedelmi ügynök által a megelőző öt évben elért átlagos évi díjazásának alapulvételével [helyesen: évi díjazás alapulvételével] számított egyévi kártalanításnak megfelelő összeget, ha pedig a szerződés időtartama öt évnél rövidebb, a kártalanítás összegét ezen időszak átlaga alapján kell kiszámítani.

- c) A kapott kártalanítás nem zárja ki azt, hogy a kereskedelmi ügynök kártérítést is követeljen.

[...]

(6) Ezen irányelv kihirdetésének napját követő nyolc éven belül a Bizottság a Tanács részére az ezen cikk végrehajtására vonatkozó jelentést, valamint – amennyiben szükséges – módosításokra vonatkozó javaslatokat terjeszt elő.”

4 Az irányelv 19. cikke előírja:

„A felek a 17. és a 18. cikk rendelkezéseitől a kereskedelmi ügynök hátrányára az ügynöki szerződés lejártá előtt nem térhetnek el.”

A nemzeti szabályozás

- 5 Az irányelv 17. és 19. cikkét az olasz polgári törvénykönyv (a továbbiakban: polgári törvénykönyv) 1751. cikke ültette át a belső jogba. Az 1991. szeptember 10-i, 303. sz. törvényerejű rendelet (a GURI 221., 1991. szeptember 20-i számának rendes melléklete) elfogadását követően e nemzeti rendelkezés szövegét módosították, így az most már az irányelv említett cikkein alapul. E nemzeti rendelkezés szövege a kereskedelmi ügynököt szerződésének megszűnését követően megillető kártalanítás tekintetében az irányelv 17. cikkéhez hasonlóan az érdekeken alapuló megközelítést tartalmaz.

- 6 A Confcommercio (a kereskedelmi, idegenforgalmi és szolgáltatóipari vállalkozások reprezentatív szervezete) és az FNAARC (a kereskedelmi ügynökök és képviselők reprezentatív szervezete) 1992. november 27-én kollektív szerződést (a továbbiakban: 1992-es kollektív szerződés) kötött, amelynek tartalma a következő:

„I. pont

A polgári törvénykönyv 1991. szeptember 10-i 303. sz. törvényerejű rendelet 4. cikkével módosított 1751. cikkére, különösen pedig a méltányosság elvére tekintettel a szerződés megszűnésekor minden esetben kártalanítást kell fizetni a kereskedelmi ügynök vagy képviselő részére, amelynek összege a szerződés időtartama alatt esedékessé vált és elszámolt jutalékok együttes összegének 1%-a.

Ezt az összeget ki kell egészíteni a következők szerint:

A. Egyetlen vállalkozással kizárólagossági viszonyban álló ügynökök és képviselők esetén:

- az évi 24 000 000 líráig terjedő összegű jutalék 3%-a;
- az évi 24 000 001-től 36 000 000 líráig terjedő összegű jutalék 1%-a.

B. Kizárólagossági viszonyban nem álló ügynökök és képviselők esetén:

- az évi 12 000 000 líráig terjedő összegű jutalék 3%-a;
- az évi 12 000 001-től 18 000 000 líráig terjedő összegű jutalék 1%-a.

[...]

A felek egybehangzóan kijelentik, hogy e szabályozással a polgári törvénykönyv fent hivatkozott 1751. cikkében említett méltányosság követelményének kívánnak eleget tenni.

II. pont

A polgári törvénykönyv 1751. cikkére tekintettel továbbá a következőképpen számított összeget kell [...] a jelen szabályozás I. pontjában szereplő összegzen felül kifizetni:

- az ügynöki szerződés első három évében esedékessé vált jutalék 3%-át;
- a negyedikétől a hatodik évig esedékessé vált jutalék 3,50%-át;
- az ezt követő években esedékessé vált jutalék 4%-át.

[...]

Szöbéli nyilatkozat

A felek megerősítik, hogy a szerződés megszűnése miatti kártalanításról szóló jelen kollektív rendelkezések összességükben a törvényinél kedvezőbb szabályozásnak minősülnek. E rendelkezések kölcsönösen egymástól függenek, egymástól elválaszthatatlanok, és más szabályokkal nem halmozhatók.

[...]”

- 7 Az 1992-es kollektív szerződés szerint tehát a kereskedelmi ügynököt a szerződésének megszűnésekor megillető kártalanítás számítása az irányelv 17. cikkében és a polgári törvénykönyv 1751. cikkének az 1991. szeptember 10-i, 303. sz. törvényerejű rendelettel módosított szövegében (a továbbiakban: a polgári törvénykönyv 1751. cikke) szereplő szempontoktól eltérően az ügynöki szerződés tartama alatt a kereskedelmi ügynök által kapott jutalék egy bizonyos százalékán alapul.

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 8 A Honyvem 1998. június 30-i hatállyal felmondta a M. De Zottival kötött szerződését. E szerződés 10. pontja szerint a szerződésre „a polgári törvénykönyv rendelkezései, a kereskedelmi ügynöki szerződésre vonatkozó különös jogszabályok, valamint a kereskedelmi ágazatra vonatkozó kollektív szerződések [...] az irányadók”.
- 9 Mivel a Honyvem úgy vélte, hogy a szerződés megszűnése miatti kártalanítást az 1992-es kollektív szerződés alapján kell kiszámítani, kártalanításként 78 880 276 ITL összegét ajánlotta fel M. De Zottinak.
- 10 Mivel M. De Zotti ezt az összeget elégtelennek vélte, 1999. április 12-én keresetet indított a Tribunale di Milano előtt a Honyvem 181 889 420 ITL összegű kártalanítás megfizetésére való kötelezése iránt, a polgári törvénykönyv 1751. cikkében rögzített elvek alapján.
- 11 A Tribunale di Milano a Honyvem érvelését elfogadva elutasította e keresetet, M. De Zotti pedig fellebbezéssel élt a Corte d’appello di Milano előtt. E bíróság helyt adott a fellebbezésnek, és kimondta, hogy a polgári törvénykönyv 1751. cikke alapján az érintett további 57 000 000 ITL összegre jogosult.

- 12 A Honyvem Corte d'appello di Milano ítélete ellen fellebbezéssel élt a Corte suprema di cassazione előtt. Előadta többek között, hogy a polgári törvénykönyv 1751. cikke kifejezetten megengedi a felek autonómiájára, és így a kollektív szerződésekre való hivatkozást, amennyiben ezek a kereskedelmi ügynökre a törvényi szabályozásból adódó rendszernél kedvezőbb feltételeket állapítanak meg. A szerződés szerinti kártalanítás kedvezőbb jellegét előzetesen kell mérlegelni. Márpedig a kollektív szerződéssel létesített rendszer mindenképpen kártalanításra jogosítja a kereskedelmi ügynököt, így az a következtetés vonandó le, hogy e rendszer a kereskedelmi ügynök számára kedvezőbb, mint a polgári törvénykönyv 1751. cikkével létesített.
- 13 M. De Zotti csatlakozó fellebbezéssel élt, amit azzal indokolt, hogy a szerződés megszűnése miatt neki járó kártalanításnak a polgári törvénykönyv 1751. cikkében kimondott elvek alapján az elsőfokú eljárásban követelhez közeli összegűnek kell lennie.
- 14 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy az 1992-es kollektív szerződés jogszerűségének kérdésében sem az olasz ítélkezési gyakorlat, sem az olasz jogtudomány nem alkot egységes álláspontot.
- 15 E körülmények között a Corte suprema di cassazione felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:
- „1) Az irányelv 17. cikke tartalmának és céljának, valamint esetlegesen az ott írt kártalanítás számítása szempontjainak tekintetében ugyanezen irányelv 19. cikke

értelmezhető[-e] úgy, hogy megengedi, hogy az irányelvet átültető nemzeti jogszabály lehetővé tegye, hogy (meghatározott jogviszonyokban a felekre kötelező) kollektív szerződés azt írja elő, hogy az ügynöknek az őt a 17. cikk (2) bekezdésben meghatározott feltételek alapján megillető és az e cikkből levezethető szempontok szerint számítandó kártalanítás helyett olyan kártalanítást kell fizetni, amely egyfelől az ügynököt a 17. cikk [(2) bekezdése] a) pontjának első és második francia bekezdésében szereplő feltételek teljesülésétől függetlenül (a kártalanítás egy részének tekintetében pedig a jogviszony megszűnésének minden esetében) megilleti, másfelől a kártalanítás számszerűsítését nem az irányelvből levezethető feltételek alapján (és adott esetben az irányelv által meghatározott maximális összeget tekintetbe véve) kell elvégezni, hanem a kollektív szerződésben meghatározott feltételek szerint, azaz olyan kártalanításról van szó, amelyet (az ügynök által előidézett üzleti növekedésre való különösebb tekintet nélkül) az ügynök által a jogviszony időtartama alatt kapott díjazás bizonyos százaléka alapján kell meghatározni, következésképpen magának a kártalanításnak az összege, még felső összeghatár esetén is, vagy akkor is, ha fennállnak azok a feltételek, amelyek függvényében az irányelv jogot biztosít a kártalanításra, sok esetben alacsonyabb (néha jóval alacsonyabb) az irányelv által előírt maximumnál, tehát annál az összegnél, amelyet a bíróság a konkrét esetben megítélt volna, ha nem a kollektív megállapodás számítási arányait, hanem az irányelv feltételeit és elveit kellett volna tekintetbe vennie?

- 2) [...] a kártalanítást analitikus módon kell[-e] kiszámítani, azoknak a jutalékoknak a felbecsülésével, amelyeket az ügynök feltételezhetően a jogviszony megszűnése utáni években kapott volna, tekintettel az általa szerzett új vevőkre vagy a már meglévő vevőkkel az üzlet általa történt jelentős növelésére, valamint az összeg csak utólag történő esetleges kiigazításával, tekintetbe véve a méltányosságnak és a felső összeghatárnak az irányelv szerinti feltételét; vagy egyéb számítási módszerek is megengedhetők, különösen a szintetikus módszerek, amelyek nagyobb teret engednek a méltányossági feltételnek, és amelyek kiindulópontja az irányelv által meghatározott felső határ?

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről*Az első kérdéstről*

- 16 Első kérdésével az előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, akként kell-e értelmezni az irányelv 19. cikkét, hogy az irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében a szerződés megszüntetése esetére előírt kártalanítás helyett kollektív szerződés alapján az utóbbi rendelkezésben írtaktól különböző szempontok szerint meghatározott kártalanítás fizetendő.
- 17 Bevezetésképpen megállapítandó, hogy az irányelv 17. és 19. cikkét az irányelv céljára és rendszerére figyelemmel kell értelmezni (lásd ilyen értelemben a C-7/90. sz. Vandevenne-ügyben 1991. október 2-án hozott ítélet [EBHT 1990., I-4371. o.] 6. pontját és a C-104/95. sz. Kontogeorgas-ügyben 1996. december 12-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-6643. o.] 25. pontját).
- 18 E tekintetben nyilvánvaló, hogy az irányelv célja a tagállamok jogának a kereskedelmi ügynöki szerződés felei közötti jogviszonyok területén történő összehangolása (a C-215/97. sz. Bellone-ügyben 1998. április 30-án hozott ítélet [EBHT 1998., I-2191. o.] 10. pontja és a C-456/98. sz. Centrosteeel-ügyben 2000. július 13-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-6007. o.] 13. pontja).
- 19 Az irányelv célja, mint az a második és a harmadik preambulumbekkezdéséből kitűnik, az, hogy a kereskedelmi ügynököket védje a megbízóikkal fennálló kapcsolatukban, növelje a kereskedelmi ügyletek biztonságát, és a kereskedelmi képviselőről szóló jogszabályok közelítésével megkönnyítse a tagállamok közötti áruforgalmat. Evégett az irányelv többek között a 13–20. cikkében megállapítja az ügynöki szerződés megkötésének és megszűnésének szabályait (a C-485/01. sz. Caprini-ügyben 2003. március 6-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-2371. o.] 4. pontja).

- 20 A szerződés megszűnését illetően az irányelv 17. cikkének (1) bekezdése két megoldás közötti választási lehetőségét nyújt a tagállamoknak. A tagállamoknak ugyanis meg kell tenniük az annak biztosításához szükséges intézkedéseket, hogy a kereskedelmi ügynök a szerződés megszűnése után vagy az ugyanezen cikk (2) bekezdésében írt kártalanítást, vagy a (3) bekezdésében meghatározott szempontok szerint kártérítést kapjon.
- 21 Az Olasz Köztársaság, amelynek nemzeti szabályozása azelőtt jórészt kollektív szerződéseken alapult, az irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében írt lehetőséget választotta.
- 22 A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint az irányelv 17–19. cikkével létrehozott rendszer – kiváltképpen a kereskedelmi ügynök érdekeinek a szerződés megszűnése utáni védelme vonatkozásában – kötelező jellegű (a C-318/98. sz. Ingmar-ügyben 2000. november 9-én hozott ítélet [EBHT 2000., I-9305. o.] 21. pontja).
- 23 Ebből a Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a megbízó e rendelkezéseket nem kerülheti meg jogválasztási záradékkal annak a kérdésnek a felvetése nélkül, hogy e választás a kereskedelmi ügynök kárára történik-e, vagy sem (az Ingmar ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 25. pontja).
- 24 Az irányelv 19. cikkét illetően először is emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a közösségi szabályozásban kimondott alapelvek alóli kivételek, és így az irányelv 17. cikkében írt kártalanítási rendszer alóli kivételek leírására használt kifejezéseket szigorúan kell értelmezni (lásd ilyen értelemben a C-150/99. sz., Stockholm Lindöpark ügyben 2001. január 18-án hozott ítélet [EBHT 2001., I-493. o.] 25. pontját).

- 25 Megállapítandó továbbá, hogy az irányelv 19. cikke eltérésre jogosítja fel a feleket az irányelv 17. cikkének rendelkezéseitől az ügynöki szerződés lejárta előtt, amennyiben a tervezett eltérés nem a kereskedelmi ügynök hátrányára történik. Megállapítandó tehát, hogy az eltérés kedvezőtlen vagy nem kedvezőtlen voltát abban az időpontban kell vizsgálni, amikor a felek azt tervezik. A felek nem állapodhatnak meg olyan eltérésben, amelyről nem tudják, hogy a szerződés megszűnésekor a kereskedelmi ügynök javára vagy kárára válik.
- 26 Ezt az értelmezést az irányelv 17. és 19. cikkével létrehozott rendszernek – a jelen ítélet 19. és 22. pontjában ismertetett – célja és jellege is megerősíti.
- 27 Az eddigi megfontolásokból tehát az a következtetés vonandó le, hogy az irányelv 19. cikkét akként kell értelmezni, hogy az irányelv 17. cikkétől való eltérés csak akkor engedhető meg, ha már előre kizárt, hogy az eltérés a szerződés megszűnésekor a kereskedelmi ügynök kárára válik.
- 28 Ez lenne a helyzet az 1992-es kollektív szerződés esetében, ha megállapítható lenne, hogy e kollektív szerződés alkalmazása soha nem kedvezőtlen a kereskedelmi ügynökre nézve, azaz módszeresen, a kereskedelmi ügynöki szerződést kötő felek között elképzelhető valamennyi jogviszonyban biztosítja, hogy a kereskedelmi ügynök kártalanítása több, vagy legalább annyi legyen, mint amennyi az irányelv 17. cikkének alkalmazásából adódna.
- 29 Önmagában az a tény, hogy e kollektív szerződés kedvezőbb lehet a kereskedelmi ügynök számára akkor, ha az irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében írt szempontok alkalmazásával csupán igen csekély összegű kártalanításra lenne jogosult, vagy akár semmiféle kártalanításra nem lenne jogosult, nem elegendő annak kimondásához, hogy e kollektív szerződés nem hátrányos az irányelv 19. cikke szerint a kereskedelmi ügynökre nézve.

30 Az előterjesztő bíróság feladata, hogy az ennek megállapításához szükséges intézkedéseket megtegye.

31 Megállapítandó végül, hogy az 1992-es kollektív szerződést csak abban az esetben lehetne a kereskedelmi ügynökre nézve előnyösnek minősíteni, ha lehetővé tenné a saját rendelkezései szerint számított és az irányelvvel létrehozott rendszeren alapuló kártalanítás legalább részleges halmozását. E lehetőséget azonban a kollektív szerződést kötő felek szóbeli nyilatkozatukban kifejezetten kizárták.

32 E megfontolások alapján tehát az első kérdésre adandó válasz az, hogy az irányelv 19. cikkét akként kell értelmezni, hogy nem fizethető az irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében a szerződés megszüntetése esetére előírt kártalanítás helyett kollektív szerződés alapján az utóbbi rendelkezésben írtaktól eltérő szempontok szerint meghatározott kártalanítás, kivéve, ha megállapítható, hogy e kollektív szerződés alkalmazása minden esetben biztosítja, hogy a kereskedelmi ügynök kártalanítása több, vagy legalább annyi legyen, mint amennyi az említett rendelkezés alkalmazásából adódna.

A második kérdésről

33 Második kérdésével az előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a szerződés megszűnése miatti kártalanítást analitikusan kell-e kiszámítani, mint azt

az irányelv 17. cikkének (2) bekezdése előírja, vagy más – így különösen a méltányosság elvét jobban érvényesítő – számítási módszer alkalmazása is megengedett.

34 E tekintetben megállapítandó, hogy az irányelv 17. cikkével létrehozott rendszer ugyan kötelező és keretet jelöl ki (az Ingmar-ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 21. pontja), ám nem ad részletes útmutatást a szerződés megszűnése miatti kártalanítás számítási módját illetően.

35 Mint azt a Bíróság kimondta, e kereten belül a tagállamok a kártalanítás számítási módjának megválasztását illetően mérlegelési mozgástérrel rendelkeznek (az Ingmar-ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 21. pontja). A Bizottság 1996. július 23-án az irányelv 17. cikkének (6) bekezdésében írt kötelezettségét teljesítve jelentést terjesztett a Tanács elé a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló tanácsi irányelv 17. cikkének végrehajtásáról (COM(96) 364 végleges). E jelentés részletes adatokat szolgáltat a kártalanítás tényleges számításáról, és célja e 17. cikk egységesebb értelmezésének elősegítése.

36 A második kérdésre adandó válasz tehát az, hogy az irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében rögzített kereten belül a tagállamok mérlegelési mozgástérrel rendelkeznek, amelyet többek között a méltányosság elvére figyelemmel gyakorolhatnak.

A költségekről

³⁷ Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (első tanács) a következőképpen határozott:

- 1) A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 19. cikkét akként kell értelmezni, hogy nem fizethető az ezen irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében a szerződés megszüntetése esetére előírt kártalanítás helyett kollektív szerződés alapján az utóbbi rendelkezésben írtaktól eltérő szempontok szerint meghatározott kártalanítás, kivéve, ha megállapítható, hogy a kollektív szerződés alkalmazása minden esetben biztosítja, hogy a kereskedelmi ügynök kártalanítása több, vagy legalább annyi legyen, mint amennyi az említett rendelkezés alkalmazásából adódna.
- 2) A 86/653 irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében rögzített kereten belül a tagállamok mérlegelési mozgásterrel rendelkeznek, amelyet többek között a méltányosság elvére figyelemmel gyakorolhatnak.

Aláírások